

*Шумка М.Л., к.філос. н., доцент кафедри
філософії та політології ТНЕУ
Мещерякова М.С., студентка I курсу
факультету фінансів*

Основні вектори трансформації особистості у глобалізованому світі

Актуальність дослідження. Актуальність проведеного дослідження полягає в тому, що у взаємозалежному світі вирішення будь-яких нагальних національних проблем стає неможливим без серйозного врахування глобальних факторів.

В основу концепції дослідження покладено визнання глобалізації як об'єктивного соціального процесу, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища. Зростаюча взаємозалежність світу робить глобальні проблеми актуальними для кожного окремого регіону, кожної держави, врешті-решт – кожної окремої людини.

Представлене дослідження актуальне з точки зору теоретичного аналізу сучасних глобальних трансформацій та їхнього впливу на суспільний розвиток. В наш час вирішення будь-яких національних проблем не матиме бажаних результатів, якщо ці рішення не враховуватимуть впливу глобальних факторів. Цим визначається особлива актуальність і значимість проведеного дослідження.

Зазначене вище зумовило вибір теми наукової роботи «Основні вектори трансформації особистості у глобалізованому світі».

Об'єкт дослідження: Глобалізація світу і його розвитку реально стала головною проблемою в порядку денному людства на XXI століття. Небачені раніше можливості, які відкриває глобалізація і смертельні загрози, які вона в собі несе, – це органічно пов'язаний об'єкт досліджень.

Предметом дослідження є глобалізаційні процеси та явища, місце та роль людини у них, а також країни-глобалізатори та глобалізовані країни.

Мета роботи полягає в соціально-філософському аналізі процесу глобалізації та його протиріч і наслідків, з'ясуванні позитивних та негативних аспектів глобалізації в сучасному світі, в першу чергу в контексті сучасних соціальних трансформаційних та інтеграційних процесів, визначенні впливу та соціальних наслідків процесу глобалізації на суспільство.

Згідно із поставленою метою визначено такі **завдання**:

1. Розкрити суть глобалізації, її основні ознаки на різних етапах розвитку.
2. Виокремити соціально-філософські аспекти ідентичності в глобалізаційний період.
3. провести футуралістичний аналіз проблематики людини глобалізаційного соціуму.

Сучасний світ наприкінці ХХ століття зазнав радикальних політичних, економічних, соціальних, духовних, екологічних змін. Людство зіткнулося із цілою низкою небачених раніше глобальних проблем, зокрема таких як проблеми виживання, системної трансформації і розвитку. Особливий характер новітніх глобальних трансформаційних процесів зумовлює потребу їхнього глибокого наукового осмислення. Без розуміння глобальних проблем не можна кваліфіковано підійти до формування національних цілей і стратегій та сподіватися на безпечний розвиток у майбутньому.

Прогресуюче ускладнення глобальних процесів обумовило нові вимоги до фундаментальних досліджень. І хоча сьогодні ми ще не маємо остаточних вичерпних відповідей щодо характеру та наслідків глобальних трансформацій, пошук цих відповідей обумовлює необхідність фундаментального наукового аналізу сучасного глобального розвитку та його безпеки.

На зламі ХХ – ХХІ століть світове співтовариство перейшло до нової ери – ери глобального розвитку. Ця ера відкриває для людства не лише нові ,

небачені досі можливості розвитку і якісного зростання, але й нові загрози, проблеми і глобальні конфлікти. Якщо світ хоче не лише виживати, а й домагатися нового рівня розвитку для всіх країн, а не лише для «золотого мільярда», то він повинен шукати нових шляхів подолання криз і конфліктів. Тому сьогодні вже немає сумніву, що перед людством об'єктивно постали глобальні проблеми, глобальний порядок денний XXI століття і невідкладні проблеми глобальної організації світового устрою і, навіть прийнятого для всіх держав глобального управління (Global Governance).

Світовий досвід другої половини XX століття показує, що ніякі специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ані відмінити, ані відкласти невмолиму дію об'єктивних законів глобалізації розвитку. Країни, які виявляються неспроможними зайняти місце в експресі світової глобалізації, неминуче опиняться під його колесами. Таким є закон сучасного розвитку – закон глобалізації. Глобалізація світового розвитку не є чимось таким, що впало на голову людства з неба. Історично світ глобалізується та інтегрується в процесі всього періоду його розвитку. Існування і дію об'єктивного закону глобалізації, як історичного явища і процесу, передбачали філософи ще починаючи з XV століття.

Передові сучасні політичні діячі та науковці закликають людство свідомо прийняти виклики, загрози та імперативи глобалізації розвитку як неминучість, та як нову можливість розвитку і прогресу й активно використовувати ці нові можливості. Єдиною вірогідною відповіддю людства на виклики і загрози глобалізації є світова солідарність, єднання світу, глобальна інтеграція, глобальна справедливість і глобальна демократія. Приймаючи виклик глобалізації у XXI столітті, людство повинно знайти в собі сили, щоб піднятися до рівня справедливої глобалізації для всіх народів і для всіх громадян світу. Переможців у глобалізації не повинно бути і об'єктивно бути не може. Глобалізація – це спільна доля людства. Якщо деякі країни – світові лідери зроблять спробу силою взяти лише собі всі

досягнення глобалізації і її позитиви, а негативні результати перекласти на плечі слабких країн, світова катастрофа стане неминучою, бо людство зіткнеться з незворотним процесом глобальної деградації.

Великі «глобальні» країни, такі як США, Японія, Китай, Індія, Росія, Європейський Союз несуть особливу відповідальність за розробку нових і більш жорстких правил «глобальної гри». Вони повинні відмовитись від політики глобального тиску сильних країн на менш розвинені країни та країни перехідного періоду. Цього об'єктивно вимагають і їхні власні інтереси і весь хід світового розвитку.

У XXI столітті особливо гостро проявляють себе нові закономірності, які діють синхронно і одно направлено. Це, по-перше, колосальне зростання масштабів глобалізації, по-друге, стрімке прискорення процесів глобалізації, по-третє, посилення і поглиблення глобальної інтеграції. Загальмувати глобалізацію нікому не вдасться. Неможливо сховатись від глобалізації або спрямувати її лише в своїх егоїстичних інтересах, як того хочуть деякі великі країни. Досвід показує, що під ударами глобалізації не здатна встояти жодна окремо взята супермодна фінансова імперія, навіть така, як Японія чи США.

Щоб зрозуміти поняття «глобалізації», необхідно сказати про таке поняття, як «глобальний». Поняття «глобальний» визначає предмет або явище, що належать до території всієї земної кулі, охоплюють всю її, тобто мають всесвітній характер. У той же час глобальність будь-якої проблеми необхідно розуміти не в кількісному, а в якісному вимірі. Глобальність конкретної проблеми визначається не стільки її роллю в житті тієї або іншої частини населення, яка від неї постраждала, скільки значенням цієї проблеми для долі всіх народів планети. За Е. Гідденсом: «глобалізм – загальнопланетарна реальність, єдиний економічний і соціокультурний простір на основі взаємозв'язків і взаємозалежності країн і народів, зростання об'ємів і прискорення темпів обміну товарами і послугами, міжнародного переміщення капіталів і робочої сили, взаємопроникнення духовних цивілізаційних цінностей, що формується» [10, с.37].

Поява терміну «глобалізація» пов'язана з іменем О. Робертсона, який уперше використав його у 1983 році [1, с.17]. Спочатку цей термін застосовувався лише стосовно економіки, але поступово поширився на всі соціальні дисципліни. На думку З. Баумана, глобалізація – «це об'єктивний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, також взаємодії людини з навколишнім середовищем. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці, капіталу» [2, с.13]. Американський дослідник Т. Фрідмен у творі «Лексус і оливкове» зазначає: «Глобалізація – це те, що нове. І якби світ складався з самих тільки мікрочипів та ринків, ви, либонь, могли мати певність, що глобалізацією можна пояснити майже все. Однак, на жаль, світ складається, крім мікрочипів і ринків, ще й з чоловіків і жінок – зі всіма їхніми особливими звичками, традиціями, прагненнями й непередбачуваними пориваннями [27, с. 91].

Питання про те, що таке глобалізація, не має однозначної відповіді. Наукові школи, що сформувалися, визначають процес глобалізації з використанням різних методологічних підходів. Зокрема, вітчизняний дослідник, професор О. Г. Білорус у своїй монографії зосереджує увагу на таких методологічних підходах:

- **Культурологічний підхід** розглядає глобалізацію в широкому цивілізаційному контексті. Глобалізація – двоєдиний процес перетворення загального в особисте і особистого в загальне. Вона передбачає вільне розповсюдження ідей. Глобалізація – це завершений етап загальної глобальної трансформації.
- Другий підхід – **економічний**. Він визначає глобалізацію як бурхливий розвиток світових ринків, інтернаціоналізацію господарювання: відбувається злам економічних національних меж, формування всесвітньої економіки. Економічна глобалізація виявляється в інтернаціоналізації економічних процесів, транс націоналізації і

універсалізації (приведення національних норм до тих, що сформувалися в цілому у світовій економіці).

- **Екологічний підхід** розкривається у екологічному розподілі, політичній екології та в питанні екологічної справедливості.
- Глобалізація як **віддзеркалення конфлікту між модерном та постмодерном, між Заходом і Сходом.**
- **Комплексний підхід.** Глобалізація – це комплексне геополітичне, гео економічне, геокультурне явище, яке потужно впливає на всі сторони життєдіяльності залучених до цього процесу спільнот. Її можна визначити як процес ослаблення традиційних територіальних, соціокультурних, державно-політичних і економічних бар'єрів, що ізолюють народи один від одного і, разом з цим, оберігають їх від неврегульованих зовнішніх впливів [8, с.256-257].

Щодо форм вияву глобалізації, то їх є кілька: економічна, соціальна та політична. Глобалізаційні процеси в **економічній сфері** є складними за змістом та суперечливими за наслідками. Глобалізація, з одного боку сприяє раціональному використанню та оптимальній комбінації ресурсів, участі країн у системі міжнародного поділу праці, з іншого – глобальні процеси обумовлюють високу ймовірність ризиків і втрат, стимулюючи силу руйнації в країнах з низьким і середнім рівнем розвитку. На думку відомого економіста міжнародника Г. Колодко, глобалізація – це «широкомасштабна гра інтересів, гра ризиківана й конфліктна. Деякі народи й країни можуть мати більше користі від цієї гри, інші – менше, а деякі зовсім програють у великих перетвореннях на межі століть» [17, с.174].

У **соціальній глобалізації** криється не менше викликів і загроз, аніж у економічній, особливо для країн, що розвиваються, які не адаптовані до новітніх змін. Соціальний вимір глобалізації є чинником, який відображає рівень інтегрованості людини, її сім'ї, трудової діяльності у міжнародні суспільні інститути. Стосовно соціальної глобалізації виділяють п'ять її негативних форм прояву загроз («воєн»), які перетворюються у найгостріші

проблеми сучасного суспільства, а саме: розповсюдження наркотиків, зростання корупції, незаконне використання інтелектуальної власності, поширення нелегальної міграції та відмивання грошей.

Політичний вимір глобалізації відображає політичну вагу та вплив тієї чи іншої країни на світові процеси і дає змогу оцінити масштаби розширення її участі в цих процесах та змінах. Указаний вимір кількісно оцінюється із використанням таких загальних індикаторів, як участь країни в міжнародних організаціях та місіях Ради Безпеки ООН. Як додаткові використовуються такі індикатори, як кількість іноземних посольств в країні та кількість ратифікованих міжнародних угод. У цьому аспекті вияву глобалізації рейтинг світових лідерів очолюють США, 2-ге місце належить Великій Британії, 3-тє – Франції, 4-тє – Росії. Україна посідає 38-е місце, випередивши Уругвай. Політична глобалізація супроводжується і новими загрозами, серед яких найбільшою є міжнародний тероризм. Простежити чітку залежність між рівнем політичної глобалізації і масштабами тероризму в тій чи іншій країні доволі складно. Однак більш ізольовані країни, такі як Індія, Туреччина, Саудівська Аравія, Колумбія та ін., є і більш уразливими до терористичних атак [1, 23].

Втрата суверенітету є найболючішим питанням, коли йдеться про глобалізацію, оскільки її ознакою є не тільки підвищення рівня, а й взаємної вразливості країн: послаблюється внутрішній суверенітет, обмежується поле діяльності урядів окремих країн в аспекті ізольованого вирішення проблем, які торкаються національної території. Проте необхідність глобальної взаємодії стала об'єктивним усвідомленням подальшої координації співпраці між державами. Ураховуючи тенденції та ризики глобалізації доцільно наголосити, що найкращим виходом із суперечливої ситуації є пошуки шляхів. Спрямованих на використання переваг глобалізації і мінімізацію її негативних наслідків. Повне заперечення глобалізації як об'єктивного явища є невиправданим, оскільки призведе до втрати часу та нових можливостей [30, с.549-553].

Представлену в різних наукових джерелах [7, 8, 10, 20] періодизацію розвитку глобалізації можемо систематизована за такі напрямками, а саме: політологокультурним і економоцентристським. Зокрема, проведемо аналіз поданих напрямів посилаючись на періодизацію О. Г. Білоруса [3]. У його праці можемо віднайти наступні характеристики періодів:

Період перший розглядає ідею циклічного глобального розвитку світу як суми різних форм державного устрою.

Період другий (XVIII-XIX) визначається лінійною концепцією глобального розвитку: неухильне, без зупинок і падінь сходження до висот розуму, справедливості, миру і добра.

Період третій характерний підривом ідей прогресивного розвитку (екологічна криза, політичні революції, світові війни, небачені катастрофи у всіх сферах людського існування: диктатури і геноцид, масові репресії, атомні бомбардування й аварії, загроза атомного знищення світу та ін.)

Період четвертий предсавлений постмодерністськими ідеями. В їх основі –втрата сенсу і логіки у всьому та усвідомлення сенсу існування за допомогою інтуїції, осяяння, проникливості. А це означає: панування принципу вседозволеності, зникнення поняття непристойного, заміна ідеалу прекрасного ідеалом потворного, виникнення сприятливих умов для панування нігілізму, анархії, знищення всіх забор'язань і обов'язків перед суспільством, заперечення всіх і будь-яких норм.

Прихильники другого – економоцентристського напрямку [7, 10] за критерій періодизації визнають експансіонізм капіталізму. Перший період узгоджується з великими географічними відкриттями і колонізацією багатьох незахідних культур. Другий період припадає на кінець XIX – початок XXст., епоху імперіалізму.

Науковці, які займаються вивченням глобалізму та глобалізації приходять до наступних думок, а саме: світ і світове людство є єдиним глобальним організмом; глобалізація світу – є об'єктивне історичне явище та процес, глобалізація несе в собі нові небачені можливості для розвитку

людства і нові небачені загрози його існуванню. Людство повинно солідаризуватись і об'єднатись перед явищем глобальних загроз і для вирішення глобальних проблем. Глобальні проблеми – це не лише невирішені завдання, а й великі загрози всьому людству. В майбутньому людство навчиться передбачати виникнення глобальних проблем [2, 3, 17].

Отже, як бачимо, глобалізація – це складний і суперечливий процес будівництва світу шляхом створення глобальних інституціональних структур та глобальних культурних форм, які вироблені або перетворюються глобально доступними засобами. Про глобалізацію як суперечливий процес писав З. Бауман: «Глобалізація роз'єднує не менше, ніж об'єднує, вона роз'єднує об'єднуючи – розколи відбуваються з тих самих причин, що й зростання одноманітності світу. Паралельно до того процесу планетарного масштабу, який виник у бізнесі, торгівлі й потоках інформації, рухається процес «локалізації», закріплення простору. Те, що одним видається глобалізацією, для інших обертається локалізацією; для одних – це провісник нової свободи, для інших - несподіваний і жорстокий удар волі» [2, с 58].

Пошуки нових форм ідентичності набувають в наш час особливого значення у зв'язку з тим, що глобалізація створює ситуацію невизначеності, нового рівня свободи, яка межує іноді з аномією. Нововведення, викликані бурхливим розвитком інформаційної технології, не лише дають нові шанси і можливості, а й підвищують ступінь ризиків, наслідки яких можуть позначатися на ролі людства в цілому.

До того ж глобалізація не лише містить економічні, технологічні чи фінансові складові, а й трансформує культуру, спосіб життя людей, систему цінностей і настанов, що визначають становище людини у світі. Зокрема, глобалізація руйнує і трансформує традиційні форми ідентичності. І у людей зникає причетність до певного оточення, сталих та визначених цінностей і орієнтирів. Оскільки глобалізація – явище комплексне, яке зачіпає і релігію і світобачення, то про неї необхідно говорити так само, як і про ідеологію, яка несе в собі визначенні цілі й методи та маскується під масову культуру. І

оскільки ніколи ще так штучно світ не направляли до неправдивої єдності, не дивлячись на величезну відмінність націй у їх політичному, економічному, культурному і релігійному житті, то, без сумніву, для прийняття нової ідеології потрібна докорінна перебудова основ їх буття. І в першу чергу необхідно провести грандіозну зміну свідомості людини, орієнтованої на традиційні принципи етики, замінюючи її «свідомістю» мас – тобто роблячи людство у його відношенні до оточуючої дійсності уніфікованим. У цьому сутність всієї етики глобалізму.

Хосе Ортега-І-Гассет у своєму творі «Бунт мас» стверджує, що маси за своєю природою не повинні та й не здатні керувати власним буттям, а ще менше правити суспільством. То це значить, що Європа переживає найтяжчу кризу, яка лише може охопити народи, держави чи культури. Такі кризи не раз бували в історії. Їх ознаки і наслідки відомі. Так само відома їх назва. Це – бунт мас [22, с.174]. Маса – це сукупність осіб без особливих ознак. Отже, під масами не слід розуміти головним чином «робітничі» маси. Маса – це звичайна пересічна людина. Людина маси – це той, хто не відчуває в собі ніякого особливого дару або відмінності від всіх, хорошої або поганої. Хто відчуває, що він «такий як усі» і, проте, тим не переймається і навіть задоволений від того, що він такий самий як усі. Маса розчавлює під собою все, що відмінне, незвичайне, індивідуальне, кваліфіковане й добірне. Хто не схожий на всіх, хто не думає як усі, ризикує, що його усунуть. Та ясно, що «ці всі» насправді не є всі. «Усі» – це була нормально складена єдність мас і розбіжних спеціалізованих меншин. Тепер «усі» – тільки маса.

Досліджуючи психологічну структуру цієї нової «Людини маси» ми знаходимо в ній наступне: природжену, глибоку впевненість в тому, що життя є легким. Багатим, в ньому немає трагічних обмежень, тому пересічна людина проникнута відчуттям перемоги і влади; ці відчуття спонукають її до самоутвердження, до повної вдовolenості своїм моральним та інтелектуальним багажем. Самовдоволеність веде до того, що людина не визнає ніякого зовнішнього авторитету, нікого не слухається. Не припускає

критики своїх думок і ні на кого не зважає. Внутрішнє відчуття своєї сили спонукає її завжди виказувати свою перевагу. Вона поводить себе так, немов би вона та їй подібні – єдині на світі, а тому: вона лізе у все, нав'язуючи свою вульгарну і банальну думку, не зважаючи ні на кого і ні на що.

Ми дійсно живемо в епоху загального шантажу, який набув двох форм, які взаємно доповнюють одна одну: шантаж погрози або насилля, і шантаж насмішки і глузування. Обидві прагнуть досягти одної і тієї ж мети – щоб пересічність, людина натовпу, могла себе відчувати себе вільною від будь-якої підлеглості вищому. Цей тип – не представник якоїсь цивілізації, яка бореться з попередньою. Він знаменує собою «голе заперечення, за яким ховається паразитизм. Людина маси живе за рахунок того, що вона заперечує, а інші створювали і збирали.

На думку як вітчизняних, так і закордонних дослідників доцільно говорити саме про процес глобалізації і людину у цьому процесі, а не простий процес укладання світового порядку. До того ж, в глобалізації відзначають наявність протилежних тенденцій: з одного боку, фінансово-економічна діяльність потребує все більшого простору і передбачає відсутність прив'язування до певного місця. А з іншого – люди все гостріше відчують потребу у приналежності до «рідного» середовища, де вони почували б себе як удома. Як зазначає відомий американський політолог, професор Тімоті Люк: «... просторовість традиційних суспільств гуртується навколо самих безпосередніх можливостей тіла звичайної людини» [20, с.18].

У традиційних образах, які позначають дію, значення найчастіше передаються органічними метафорами: протистояння – «віч-на-віч»; бій – «врукопаш»; правосуддя – «око за око, зуб за зуб»; розмова – «душа в душа»; солідарність – «пліч-о-пліч»; спільність – «рука в руку»; дружба – «щиросердечна». І, нарешті, зміни – «крок за кроком». Ситуація невідомо змінилася з появою засобів, які дозволили поширити конфлікти, солідарність, бої, дискусії чи здійснення правосуддя до меж, які набагато перевищують фізичні можливості людського ока чи руки. Простір став

«обрамлений/сконцентрований/організований/унормований» і насамперед звільнений від фізичних обмежень тіла самої людини. А, отже, з цього моменту «організація простору» стала залежати від параметрів техніки, швидкості її роботи і вартості її використання: «Простір, побудований за допомогою такої техніки має цілком інший характер: він сконструйований, а не Богом даний. Штучний, а не природний. Інформація в ньому передається машинами, а не людьми. Він раціоналізований, а не усупільнений. Його масштаб – національний, а не локальний» [20, с.123].

Конструйований простір нового часу мав бути твердим, міцним, вічним і незаперечним. Плоттю його повинні були стати бетон і сталь, кровоносними посудинами – павутиння залізниць і автострад. Автори сучасних утопій не розрізняли упорядкування суспільства й архітектури, соціальні й територіальні одиниці й розмежування. Для них – як і для їхніх сучасників, які відповідали за суспільний устрій, – ключем до впорядкованого суспільства було впорядкування простору. Все суспільство мусило перетворитися на ієрархічну піраміду чимраз більших і дедалі всеосяжних «місцевостей», над якими, на самому вершечку, стоїть загальнодержавна влада, яка стежить за всіма, але сама при цьому не підвладна постійному контролю.

З появою глобального інформаційного павутиння над цим територіальним/урбаністичним/архітектурним споруджуваним простором нашого світу утворився третій – кібернетичний простір. Елементи цього простору, за визначенням французького дослідника геополітики Поля Вірілію, «... позбавлені просторових вимірів, але вписані в єдину темпоральність моментального поширення. З цього моменту людей не можна розділити фізичними перешкодами або тимчасовими відстанями. В умовах зв'язаних між собою комп'ютерних терміналів і відеомоніторів розходження між «тут» і «там» втрачає будь-який сенс» [7, с.13].

Як і більшість тверджень, які оцінюють стан «людини» як такої, це визначення не зовсім справедливе. Ті «зв'язані між собою комп'ютерні

термінали» справили найрізноманітніший вплив на становище різних категорій людей. І деяких з них – до речі, досить багатьох, – як і досі, можна «розділити фізичними перешкодами й тимчасовими відстанями», причому сьогодні цей поділ став ще безжальнішим. І в плані психології позначається ще виразніше, ніж будь-коли [2].

Збір та обробка інформації про людину і оточуючий її світ в автоматичному режимі веде до того, що інформаційна система побудована на використанні автоматичної ідентифікації людини, знає про людину більше, ніж сама людина, так як враховує обставини, невідомі людині, про які вона може і не здогадуватись, проте які можна використовувати при прийнятті того чи іншого рішення. Відповідно, можна моделювати ситуацію, керувати поведінкою людини: направляти людину на скоєння дій, які вигідні власнику інформаційної системи, і який встановлює відповідні правила поведінки.

Процес глобалізації не є безболісним і безконфліктним. Вона зачіпає усі аспекти життєдіяльності людей. Руїнується весь попередній звичний спосіб життя. Відбувається злам у так званій психосфері, все більше людей відчуває психологічний неспокій. Глобалізація змінює соціокультурні, психологічні, моральні форми існування людей. Втрачається певна стабільність, визначеність індивіда в соціальному середовищі. Розриваються сталі зв'язки і приналежність людини до певних видів ідентичностей. Відповідно зростає загальна невизначеність життя, що спричиняє розгубленість, оскільки у людей зникає впевненість, переконаність в надійності навколишнього світу. Виникає своєрідний «світ без опори», в якому важко визначити пріоритети і однозначні світоглядні орієнтири.

Як зазначає відомий соціолог Є. Гідденс: «... помилково вважати, що глобалізація стосується лише великих систем на кшталт світового фінансового порядку. Глобалізація – це не тільки про те, що «ген там», про щось дистанційоване й надто віддалене від індивіда. Вона також стосується феномена «ось тут», що впливає на інтимні й персональні сторони нашого життя» [10, с.87].

Зрештою, значна кількість дослідників дотримується думки про те, що глобалізація є суперечливим процесом, в якому втілюється принцип «тягни – штовхай» [10, 16, 20]. Тобто вона не лише тягне догори, а й штовхає вниз, здійснюючи новий тиск на місцеву автономію. Вона збільшує кількість шансів для розвитку, і водночас сприяє появі загрозливих тенденцій. Вона сприяє розвитку космополітичного світогляду і провокує відродження різного роду фундаменталізмів. Процес руйнування традиційних цінностей індустріального світу породжує зворотну тенденцію: відродження патріархальних ідентичностей, які, здавалося б, давно стали минулим етапом. Тобто крах попередніх ідентичностей потребує формування нових ідентичностей, співвідносних з глобалізаційними викликами. Глобалізоване інформаційне суспільство потребує нової ідентичності. І ця ідентичність формується в надрах мереживного суспільства.

Зазначимо, що під ідентичністю тут розуміється процес, завдяки якому соціальний агент усвідомлює себе і конструює смисли навколо якоїсь культурної властивості або сукупності властивостей. Канадський дослідник Ч. Тейлор дає таке визначення ідентичності: «Ідентичність – це хто ми, звідки ми є. Власне, це те підґрунтя, на якому наші смаки та бажання, думки та прагнення набувають смислу» [24, с.36].

Американський соціолог Е. Тоффлер визначає три основні потреби кожної особистості, які можна віднести до потреб ідентифікації. Це, по-перше, – потреба бути причетним до якоїсь спільноти. По-друге, потреба в структурній визначеності свого існування. І, нарешті, потреба в значущості самого себе (потреба у визнанні). Відповідно незадоволення кожної із зазначених потреб веде до фрустрації та до «кризи ідентичності». Зокрема, якщо говорити про США, як авангард глобалізаційних процесів, то слід відзначити, що в цій країні мільйони людей шукають свою справжню індивідуальність або якусь логічну терапію, щоб знову стати цілісною особистістю (на сьогодні в США налічується близько восьми тисяч терапій подібного типу) [2].

Сама тріадична модель (тіло, дух, душа) утворює нашу ідентичність, проте в епоху Глобалізму ми втрачаємо її. Не пом'ятемо, що ми люди, стаємо бездушними машинами. Але кожному з нас притаманна ідентичність, у кожного вона виявляється в певних проявах.

Існує багато різновидів ідентичності. Зокрема, є публічні (причетність до певного соціуму, політичної нації) та приватні ідентичності, причетні до сім'ї, етносу. До того ж існують різні рівні ідентичності: на рівні нації (національна ідентичність), континенту (європеець, азіат), рівень особистої ідентичності (причетність до якогось універсалу значень і переконань). Зрештою, на кожному з цих рівнів позначається руйнівний вплив глобалізації. Зокрема, вона здійснює тиск на існування нації держави, і люди стали менше прив'язувати себе до якоїсь нації і більше схилитися до космополітичного світогляду. Показовою у цьому відношенні є спроба відомого дослідника глобалістики С. Гантінгтона знайти шляхи відовлення національної ідентичності американців, здійснена ним у книзі «Хто ми?» [28].

Відповідно постає питання: чи маємо ми відстояти самодостатність нації-держави, або ж слід вважати, що її розмивання – це об'єктивний процес, і потрібно лише мінімізувати негативні наслідки цього процесу? Як зазначає С. Гантінгтон, «... урбанізація і глобалізація призвели до того, що люди були просто змушені перевизначити власну ідентичність, звужити її межі. Перетворити її в щось більш камерне, більш інтимне. Національній ідентичності довелося поступатися місцем ідентичностям субнаціональним, груповим і релігійним. Люди прагнуть об'єднатися з тими, з ким вони схожі, та з ким мають щось спільне, чи то расова приналежність, релігія, традиції, міфи, походження, чи то історія» [28, с.37].

Чому питання про сутнісні ознаки культури настільки важливе в наш час? Тому, що поза культурним полем нічого відбутися не може, крім нескінченних ворожнеч, «війни всіх проти всіх», як відмічає Т. Гоббс [13]. Яка культура, така і людина, яка людина, така і культура, або ж і яка

культура – таке й життя. Якщо ж культура не відповідає своєму призначенню – просвітлювати, облагороджувати людину, то це не культура, а антикультура. У всьому існує достовірне і сумнівне, творче і руйнівне. Важливо, щоби друге не перевершило перше й людина звикла до перевернутого стану світу, прийнявши оману за істину. Головний наслідок зміненої свідомості – ненависть до істини.

А істина в тому, що кожна культура і єдина з іншими, і одинична, неповторна. У кожній своє призначення, своя душа, про що на лекції у Гарвардському університеті сказав Робіндранат Тагор: «Обов'язок кожної нації проявити перед світом свою національну сутність. Якщо ж нації нічого дати світові, це рівносильно національному злочину, це гірше смерті і не вибачається людською історією. Нація запов'язана поділитися кращим з того, що у неї є. Благородна душа і є багатством нації. А її здобуток – вміння, долаючи свої вузькі інтереси, надіслати усьому світові запрошення прийняти участь у святкуванні її духовної культури» [14, с.167]. Наприклад, особливість Японії індійський мудрець побачив у тому, що вона «дала життя досконаліш за формою культурі і розвила у людях таку якість зору, коли правду бачать у красі, а красу – у правді» [14, с.297].

Ідентичності не є чимось раз і назавжди даними, вони змінюються в напрямі від більш сталих, до менш тривких. Постійно звужується сфера впливу традицій; все більше набирає силу тенденція, що пов'язана з самостійним вибором способу життя, виробленням неординарної системи цінностей та моделей поведінки. Отож, маємо рух в бік все більшої свободи. Проте доба глобалізації пропонує таку ступінь свободи, яка межує з повним безладдям, тому науковці застерігають від бездумного слідування в цьому напрямі. Зокрема, Р. Дарендорф говорить про небезпеку майбутньої аномії – «... коли найбільша свобода перетвориться на найбільшу несвободу» [2, с.32]. А Ю. Габермас твердить, що «... Кінцевою точкою є цілковито доцентроване світове співтовариство, яке розпадається на невпорядковану масу функціональних систем, що репродукуються та самокеруються. Подібно до

Гоббсових людей у природному стані ці системи утворюють одна для одної довкілля. Вони вже не розмовляють спільною мовою. Не маючи інтерсуб'єктивного поділеного універсалу значень, вони протистоять одна одній на основі взаємного спостереження та ставляться одна до одної згідно з імперативами самозбереження» [12, с.182].

Е. Гідденс щодо глобалізації та пов'язаною з нею різкою зміною життя вживає метафоричний вираз «нестримний світ» (runaway world) і наводить як приклад для порівняння ситуацію, за якою людина, подаючи із собою поверху хмарочосу, вважає, що поки все добре, оскільки до землі ще далеко [10].

Якщо в ХХ столітті імперативом для багатьох країн було: «Вчитись торгувати!» або «Вчитись комунізму!», то в ХХІ столітті головним імперативом є «Вчитись глобалізму!». При цьому надзавданнями були і залишаються безпека розвитку, інтеграція внутрішнього ринку, підвищення міжнародної конкурентоспроможності національних корпорацій і їх розумна технологічна транснаціоналізація.

Людська орієнтація і людський вимір глобалізації, глобальної інтеграції і кооперації – це найвища ціль, надзавдання єдиного людського суспільства. Наш спосіб життя як індивідуальностей і представників нації, наша система освіти, наші культури, навіть ознаки національної приналежності, які ми отримали у спадок, – все це буде фундаментально і докорінно змінено. І ніхто не уникне цього впливу. Жодна сфера нашого життя не залишиться недосяжною. Але глобальні трансформації не повинні знищити і зруйнувати людські цінності, тому наш час в зв'язку з глобалізацією всіх суспільних процесів для більшості країн і народів є особливо відповідальною епохою в їхній історії.

Сучасні держави не можуть існувати поза системою глобальної взаємодії, в котрій присутні як елемент співробітництва, інтеграції і взаємодопомоги, так і елемент протистояння (експансії та протидії їй).

Глобальний егоїзм країн-лідерів – одна з найбільших сучасних загроз людству. Він призводить до глобальної нерівності країн і людей світу через нерівність технологій та умов життя «нової глобальної людини – країн золотого мільярда» і «старої людини відсталих країн». Протягом надто великого історичного періоду «передові» країни світу, виходячи з абсурдно зрозумілих егоїстичних інтересів усі свої міжнародні і глобальні стратегії будували на тому, щоб перемогти в конкурентній боротьбі ослаблені країни. Вони не розуміли і ще не розуміють, що перемога над слабкими ослаблює «переможців» і веде їх до неминучої деградації, яка матиме незворотний характер. Загроза посилення глобальної нерівності йде разом із глобальною загрозою світового поневолення окремої людини, соціальних груп, цілих суспільств і націй-держав.

Глобальні країни-лідери сьогодні поставлені перед стратегічною альтернативою: або забезпечити поступовий, еволюційний, якісно новий розвиток всього глобалізованого світу, або зіткнутися з такими новими глобальними проблемами, з якими вони будуть самі неспроможні впоратись, а світ і світовий ресурс для них уже буде втрачено назавжди.

Що ж заважає розвитку глобального світу як єдиного цілого? Надто велика кількість населення світу? Чи може надто великі масштаби зубожіння відсталих країн? Очевидно, що цьому заважає західний менталітет егоїзму і бажання зберегти «зверхність». Комплекс зверхності Заходу в поєднанні з комплексом меншовартості відсталих країн є головною причиною відсутності глобальних стратегій розвитку і стратегій глобалізації розвитку не тільки для усього світу, але навіть і для самих західних країн, в тому числі й країн «великої вісімки» (США, Канада, Великобританія, ФРН, Франція, Японія, Італія, Росія).

Дослідження останніх років, проведені як на Заході, так і на Сході, переконливо показують, що некерована або егоїстично керована Заходом глобалізація неминуче призведе до глобального «технократичного змертвіння світу» до кінця його гуманістичної «людської» історії і до

початку технотронної історії світу, де людині буде відведена другорядна роль в умовах далеко не солодкого технотронного рабства. Це призведе до незворотних негативних змін у розвитку людської цивілізації. Сучасна світова демократія, яка є ще дуже далекою від високих рівнів розвитку, впаде в «технократичну», технотронну підпорядкованість, що призведе до негативної зміни самого характеру розвитку цивілізації. Це буде розвиток не для людини, як вищої цінності, а проти людини. А для кого ж, для чого ж? Розвиток для розвитку, чи розвиток для розвитку технотронних ідолів? Знову перед людством виникає загроза глухого кута в розвитку.

Надаючи особливого значення людині, А. Печчеї запропонував глобальну програму Нового Гуманізму, суть якої саме в «людській революції», в інтеграції людей світу, в формуванні людської спільноти, здатної до колективних зусиль по плануванню і керуванню заради спільного майбутнього людства, оскільки альтернативою може бути відсутність будь-якого майбутнього [2]. І сьогодні ця глобальна стратегія гуманізму не втратила свого значення. Ми вважаємо її альтернативою ідеології та стратегії «нелюдської глобалізації», яку нав'язують світу деякі лідери силової глобалізації в інтересах елітарних країн.

Один з головних ідеологів глобалізму Збігнев Бжезинський ще у 1968 році заявив: «Світ стоїть на порозі трансформації, яка за своїм історичними і людськими наслідками буде більш драматичною...» [4, с. 16].

«... Проте, світ сьогодні більш схильний до створення єдиного світового уряду. Наднаціональна влада інтелектуальної еліти і світових банкірів має більшу перевагу, ніж право народів на самовизначення, якому ми слідували впродовж століть» [24, с. 14]. Ці слова виголосив Девід Рокфеллер на засіданні Більдербергського клубу у червні 1991 року.

Сьогоднішній розвиток глобалізаційних процесів зіставляється багатьма мудрецами з побудовою нової Вавилонської вежі. Крім вище згаданих З. Бжезинського та Д. Рокфеллера можна назвати ще деяких «вільних каменярів»: «Велика частина глобальних ініціатив реалізується на

гроші Всесвітнього Банку, президентом якого тривалий час був Роберт Макнамара. До цього, під час війни у В'єтнамі, він займав посаду міністра оборони США і «прославився» застосуванням напалму, який спалював великі селища з їх мирними жителями. Був одержимий знищенням «зайвої частини» людства» [24].

Маргарет Загнер, засновниця Міжнародної федерації планування сім'ї (МФПС), сповідувала й завзято насаджувала погляди на селекцію людей за расовими, національними і релігійними принципами, вела пропаганду розпусти, в тому числі і дитячої, абортів, стерилізації [6].

Жак Атталі, ще один відомий глобаліст, який був президентом Європейського банку реконструкції і розвитку, розробив ідею всесвітньої держави, називаючи такий світоустрій «фінансовою цивілізацією». У своїх книгах проголошував такі ідеї: руйнування сім'ї, перетворення одних людей в товар (в тому числі у «запчастини» і в їжу), інші повинні скласти нацією «нових кочівників», які не мають ані Батьківщини, ані дому, ані нормальних людських прихильностей...» [21, с. 19].

Відомий дослідник, колишній співробітник британських спецслужб, лікар Джон Колеман, попереджав людство: «Відкрита змова проти Бога і людини, яка включає в себе поневолення більшості людей, які залишилися на цій землі після війн, лих і масових вбивств, діє, особливо не ховаючись. Мільярди «марних їдців» – споживачів органічних природних ресурсів – повинні бути відбраковані і знищені. ... Неминучим наслідком цього є підрив основ християнства, неухильне знищення індустріальних національних держав, а також усунення будь-якого лідера, який би наважився стати на шляху глобального планування» [16, с.13]. Яскравим прикладом цього слугують вбивства президента США Д. Кеннеді, прем'єр-міністра Італії Альдо Моро, президента Пакистану Зульфיקар Алі Бхутто, та інших національних лідерів, які відмовилися виконувати накази Світового уряду по руйнуванню економіки, промисловості, науки, освіти, по скороченню чисельності населення, знищенню національної самосвідомості та

національних традицій. Насправді, президенти більшості країн світу вже давно втратили свою незалежність. Це яскраво описав ще декілька років тому відомий екстрасенс, особистий консультант-психолог ряду ведучих мільярдерів світу, Антоніо Менегетті: «Президенти є маріонетками в чужих руках. Рішення приймають не Єльцин, Клінтон чи Ширак – у них немає більше влади. Реальною економічною владою на цій планеті володіють ті, хто, завдячуючи комунікаційній мережі цифрової технології, контролює і змінює всю економіку так, як їм зручно» [29, с. 464-465].

Таємні плани перебудови світу все важче приховувати від народів. У 1991 році президент США Д. Буш-старший виголосив у Лос-Анджелесі лицемірні слова: «Це чудова ідея: новий світовий порядок, у якому різні народи об'єднуються один з одним заради спільної справи, для здійснення загальних прагнень людства – миру і безпеки, свободи і правопорядку. Тільки Сполученні Штати володіють як моральною витривалістю, так і засобами для того аби підтримувати її» [30, с. 82].

Справжню суть «нового світового порядку» незабаром показали варварські бомбардування мирних жителів міст і сіл Іраку, в результаті яких гинули старі, жінки та діти. Багато з тих, хто залишились живими – стали каліками. Потім, виконуючи інструкції Світового уряду, президент Д. Буш наказав вбити 150 тисяч іракських солдатів і офіцерів, які поверталися в Ірак із зони конфлікту з Кувейтом у відповідності до женевської конференції про роз'єднання військ і припинення бойових дій. Колона військових машин з білими прапорами розтяглася на кілометри. Уявіть собі жах іракських військовослужбовців, коли їх, які несли білі прапори, бомбили і розстрілювали американські літаки. Втікати було нікуди – усюди пустел. Операція ВС США так і називалася – «Буря в пустелі».

Потім настала черга колишньої Югославії, її перетворили у справжній полігон по обробці технологій побудови «нового світового порядку». Хід і результати цієї брудної війни, яку вели найманці Світового уряду з країн НАТО, відомий усьому світові. Планомірно знищувалися святині сербського

народу – підривалися каплиці, храми, знищувалися монастирі, осквернялись кладовища. А у дні Великого посту бомби і боєголовки, які руйнували святині та жилі квартали, були наповнені написами: «Щасливої Пасхи!» [29].

Космополітизація людства – одна з головних цілей Світового уряду. Згідно з Ж. Атталі, одним із видатних діячів глобалізму, членом Більдербергського клубу, який був довгі роки особистим радником президента Франції Ф. Міттерана, кочівництво буде вищою формою нового глобального суспільства, визначить спосіб життя, культурний стиль, форму споживання. Кожен буде носити із собою власну ідентичність. Під кочівництвом Атталі розуміє суспільство людей, позбавлених почуття Батьківщини, ґрунту, віри, предків, які живуть лише інтересами споживання і видовищ. Кочівники будуть регулюватися через комп'ютерні мережі в глобальному масштабі. Кожен кочівник буде мати спеціальну магнітну карточку зі всіма даними про нього і, насамперед, про наявність у нього грошей. І горе тому, хто виявиться позбавленим грошей і хто погрожує світовому порядку. На думку Ж. Атталі, тиск на людину буде такий, що у неї залишиться лише один вибір: «або об'єднуватися з суспільством, або бути з нього виключеним... Ритмом закону буде ефемерність, найвищим витокком бажання буде нарцисизм» [6, с.59].

Наприкінці Другої світової війни один з головних діячів Ради по міжнародним відносинам, засновник ЦРУ та його перший директор Аллен Даллес сказав: «... Чесність і порядність будуть висміюватися і стануть нікому не потрібні, перетворяться у пережиток минулого. Хамство, наглість, брехня, пияцтво і наркоманія, тваринний страх один перед одним і безсоромність, зраду, націоналізм і ворожнечу народів – усе це ми будемо насаджувати спритно і непомітно. Ми будемо розхитувати таким чином покоління за поколінням. Ми будемо братися за людей з дитячих, юнацьких літ, будемо завжди головну ставку робити на молодь, станемо розкладати, розтлівати, розбещувати її. Ми зробимо з них шпигунів, космополітів. Ось як ми це зробимо» [29, с. 59].

Американський дослідник Т. Фрідмен твердить, що сьогоднішні світові події можна пояснити взаємодією між тим, що нове, як веб-сайт в Інтернеті, Лексус, і тим, що старе, як сучкувате оливкове дерево на березі Йордану [27].

«Оливкові дерева – важливі. Вони символізують усе, що закорінює нас, дає нам самотність і визначає наше місце під сонцем. Оливкові дерева – це родина, громада, плем'я, нація, релігія, а головне – місце, яке ми називаємо домом. Оливкові дерева дають нам тепло родини, радісне усвідомлення своєї неповторності, інтимність особистих звичаїв, глибину людських стосунків. У їх затінку ми відчуваємося впевнено й безпечно, і це дає нам сміливість пізнавати інших і самим розкриватися перед ними. Тому-то ми, буває, так завзято сперечаємося за свої оливкові дерева. Адже найкращої своєї пори вони дають нам почуття власної гідності і приналежності до чогось більшого й важливішого, ніж ми самі, а ці почуття потрібні для виживання людини так само, як їжа в шлунку. Справді, одна з причин, що національна держава ніколи не зникне, навіть якщо значення її й зменшиться – це те, що вона являє собою довершене оливкове дерево – остаточне вираження нашої належності до когось і до чогось – мовної, географічної та історичної. Неможливо бути цілісною особою на самоті. Можна бути багатою особою на самоті. Можна бути кмітливою особою на самоті. Але цілісною особою – ніколи. Щоб бути цілісною особою, треба бути частиною оливкового гаю, бути закоріненим у ньому.

То що ж тоді символізує “Лексус”? Він символізує таке саме глибоке, віковічне людське прагнення – прагнення добре жити, вдосконалюватися, розвиватися й процвітати, яке виразно виявляється в теперішній системі глобалізації. “Лексус” символізує переможний поступ глобальних ринків, фінансових установ і комп’ютерних технологій, за допомогою яких ми тепер добиваємося дедалі вищого рівня життя.

Завдання, що стоїть перед країнами та й окремими особами в цю добу глобалізації полягає в тому, щоб знайти здорову рівновагу між збереженням своєї тожсамости, домівки та спільноти, і виконанням всіх речей, конче

потрібних, щоб виживати в новій світовій системі. І суспільство, що хоче сьогодні економічно процвітати, повинне повсякчас намагатися виготовити якнайкращий “Лексус” і виїхати на ньому в світ. Проте хай ніхто не має жодних ілюзій, ніби завдяки самій тільки участі в цій глобальній економіці суспільство стане здоровим. Якщо заради такої участі край відмовляється від своєї тожсамости, якщо людям здаватиметься, що коріння їхнього оливкового дерева підкопала або підтяла оця глобальна система, то оливкове дерево зворохобиться. Воно повстане і припинить процес входження до світової економіки. Тому тривкість глобалізації як системи залежатиме почасти від того, як добре нам вдасться втримати рівновагу. Країна без здорових оливкових дерев ніколи не матиме глибокого коріння, ніколи не знатиме безпеки, а отже ніколи не наважиться повною мірою розкритися перед світом і влитися в нього. Але країна, що являє собою самі тільки оливкові дерева, що складається з самого коріння, що не має ні одного Лексуса, – така країна далеко не зайде. Утримання рівноваги обох потребує постійного зусилля» [27, с.93-94].

Висновки

1. Сучасний етап глобалізації світового соціально-економічного простору може розглядатися, як перехід до нової моделі світової інтеграції, що відповідає постіндустріальному, інформаційному типу розвитку, в якому відбувається прогресивне послаблення зв'язків особистості з певним середовищем або групою, що раніше виступала певною системою норм, цінностей, стандартів поведінки.

2. Індивідуалізація призводить до відмови від колишніх, традиційних стандартів, однак вона з необхідністю веде вже до якісно нової моделі, орієнтації на деяку універсальну масову модель споживання, породжену суспільством матеріального достатку і відсутності духовних цінностей. Це призводить до появи незадоволення гонкою матеріального споживання, прагненням до нових ціннісних орієнтирів.

3. Нинішній етап глобалізації може і повинен бути спрямований таким чином, щоб перетворитися в демократичний процес, центральне місце в якому будуть посідати люди, і в якому загальну цінність повинні знайти рівноправність, соціальна справедливість, демократія і права людини.

4. Глобалізація трансформує не тільки об'єктивні суспільні відносини, соціальну і політичну структуру суспільств, їхні інститути, але й умови життя кожної окремої людини. Йде безперервний процес перебудови світової композиції. Глобалізація заміщує основні моральні цінності людства цінністю ефективності. У її основі лежить мораль, формула якої звучить так: морально те, що дає найбільшу користь; морально те, що корисно для більшості, навіть якщо це є пагубним для меншості.

5. Процес глобалізації виступає не стільки прямою загрозою існуванню, – зокрема, локальній самобутності етнічних спільнот та державному суверенітету окремих держав, – а радше зміною контексту, в межах якого артикуються та актуалізуються альтернативні шляхи подальшого розвитку. Попри незворотність самої глобалізації як об'єктивного складного і багаторівневого інтеграційного процесу всеохоплюючого планетарного масштабу, напрямки її подальшого розвитку є невизначеними заздалегідь. Саме в цьому полягає не тільки важко прогнозований характер процесів глобалізації, але й з'являється можливість впливати на формування альтернативних перспектив подальшого загальнопланетарного поступу, здійснювати управління цивілізаційними моделями сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матусевич К.М. Финансиализация как проявление глобализационной трансформации. Actual problems of Economics // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №4. – С.5–24.
2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман ; пер. з англ. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 109с.
3. Білорус О. Г., Власов В. І. Розвиток процесів глобалізації в постіндустріальну епоху. – К., 2007. – 56с.

4. Bzzezinzki Z. America in Technotronic Age. Encunter. Vok. XXX. №1. Ian. 1968.
5. Бжезинский, З. Выбор. Мировое господство, или глобальное лидерство = The choice: global domination or global leadership / Пер. с англ. Е. А. Нарочницкой, Ю. Н. Кобякова. – М. : Международные отношения, 2004.
6. Медведева И. Я., Шишова Т. В кильваторе «Титаника»? – М: Даниловский благовесник, 2007. – 360с.
7. Virilio Paul. Un monde surexposé // le monde diplomatique. – 1997. – p.17.
8. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; За ред. О. Г. Білоруса. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
9. Габермас Ю. Залучення іншого: студії з політичної теорії / пер. З нім. А. Дахній. – Львів, 2006. – 416с.
10. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя / Е. Гіденс. – К.: Альтерпрес, 2004. – 100с.
11. Гіденс, Е. Соціологія [Текст] / Е. Гіденс; пер.В. Шовкун, А. Олійник. – К.: Основи, 1999. – 727 с.
12. Габермас Ю. Залучення іншого: студії з політичної теорії / пер. З нім. А. Дахній. – Львів, 2006. – 416с.
13. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1991.
14. Данильчук А.П. Рабиндранат Тагор. Критико-биографический очерк. – М. – 1961.
15. Економічна теорія: Політична економія: Підручник / за заг. ред. С.І. Юрія – К.: Кондор, 2009. – 604с.
16. Колеман Джон // Комитет 300. – М., Витязь. – 2001. – С. 10-13.
17. Глобализация, трансформация, кризис – что дальше?: пер. с пол./ Гжегож Витольд Колодко; Предисл. Руслан Семенович Гринберг. – М.: Магистр, 2011. – 173, [2] с.
18. Мічію Кайку. Фізика майбутнього / Переклад з англ. Анжела Кам'янець. - Львів : Літопис, 2013. – 432с.
19. Лукашевич В. М. Глобалістика: навч. посіб. / В. М. Лукашевич. – 2-ге вид., доп. та вип. – Львів : Новий Світ–2000, 2010. – 440с.
20. Luke, Timothy W., 2004. “Ideology and Globalization: From Globalism and Environmentalism to Ecoglobalism.” Rethinking Globalism, ed. Manfred Steger. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2004: p. 67-77.
21. Медведева И., Шишова Т. Логика глобализма. // Сербский Крест. – №22. – 2001. – С.19.
22. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас / Хосе Ортега-і-Гассет / [пер. з іспан. В. Бургардта] // Вибрані твори. – К. : Основи, 1994. – С. 15 – 139.
23. Глобализм и религия антихриста (ч. 1: Эпоха отступления, ч. 2: Методика подмены христианства духом мира сего). Сборник статей, СПб., 2008 – 288с.

24. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «політика визнання» / Пер. з англ. – К.: Альтерпрес, 2004. – 172 с.
25. Шлецер Б.Ф. [Рец. на кн.:] Тагор Р. Национализм / Пер. с англ. А. Шклявер. Берлин: С. Ефрон, [1921] / Б. Шлецер. // Современные записки. 1921. Кн. VIII. Критика и библиография. – С. 389–393.
26. Федоренко, Н. Т. Кавабата Ясунари // Кавабата Ясунари. Краски времени. – М.: Советский писатель, 1982. – С. 1 – 298. – 463 с.
27. Фрідмен Т.Л. Лексус і оливкове дерево: зрозуміти глобалізацію / Т. Л. Фрідмен ; пер. з англ ... – 2002. – 622 с.
28. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; Пер. с англ. А. Башкирова. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига», 2004. – 635, [5] с.
29. Череш Р. Ответ Джо Соросу или изучение мудрости. – СПб., 2000. – С. 464- 465.
30. Что кроется за новым мировым порядком? IBE. Inc. Джеймисон. – 1992. – с.82.
31. Шлецер Б.Ф. [Рец. на кн.:] Тагор Р. Национализм / Пер. с англ. А. Шклявер. Берлин: С. Ефрон, [1921] / Б. Шлецер. // Современные записки. 1921. Кн. VIII. Критика и библиография. – С. 389–393.